

Kako se izboriti za novinarska autorska prava u praksi

(Priručnik – Tips & Tricks)

Uvodna riječ i opis metoda korištenih u projektu

Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava (DZNAP) u povodu je Svjetskog dana knjige i autorskih prava 23. travnja upozorilo na problem nezakonitog prenošenja novinarskih autorskih djela bez navođenja imena i prezimena autora ili autorice.

"Riječ je o piratiziranju novinskih tekstova, fotografija, radio i TV priloga i izravnom kršenju autorskih prava novinara. Autori imaju pravo biti potpisani kada se u drugim medijima ili na društvenim mrežama prenosi djelo koje su stvorili", naglasili su u DZNAP-u.

Dodali i kako su, uz ime novinara ili novinarkе koji su autorsko djelo stvorili, svi koji prenose tekstove, fotografije i priloge dužni navesti i ime nakladnika koji je to autorsko djelo objavio.

Pritom naglašavaju da novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima donesen krajem 2021, propisuje da su novinarska djela, kao što su članci, fotografije i audiovizualni prilozi – autorska djela te da autorsko pravo pripada, po svojoj naravi, fizičkoj osobi koja stvori autorsko djelo.

Osim toga, zakon propisuje i da autor ima pravo biti priznat i označen kao autor djela, a osoba koja javno koristi autorsko djelo dužna je pri svakom korištenju naznačiti autora, osim ako autor u pisanom obliku izjavi da ne želi biti naveden, ili ako način pojedinog javnog korištenja autorskog djela onemogućava navođenje autora.

U DZNAP-u podsjećaju i na odredbu da će se s 5000 do 50.000 kuna kazniti pravna osoba ako bez navođenja autora, osim ako je autor u pisanom obliku izjavio da ne želi biti naveden ili ako način javnog korištenja onemogućava navođenje autora, javno koristi autorsko djelo te ako bez odobrenja autora ili drugog nositelja autorskog prava ili organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskog prava umnoži autorsko djelo radi daljnjeg distribuiranja.

Zakon dopušta da se bez odobrenja nositelja prava i bez plaćanja naknade prenijeti može jedino pojedini ulomak autorskog djela (citat) i to radi znanstvenog istraživanja, nastave, kritike, polemike, recenzije, osvrta i slično. I u tom slučaju onaj koji prenosi dužan je naznačiti izvor i ime autora, ističu u DZNAP-u.

"Potpisati autora ili autoricu novinarskog teksta, fotografije ili priloga nije tako teško, a izbjegavaju se i moguće sudske tužbe. Autori ulažu veliki trud pri pisanju i snimanju, najmanje što zauzvrat trebaju dobiti je da ih se pošteno i primjereno potpiše" zaključuju u DZNAP-u.

Stoga, pozivaju i nakladnike koji prenose autorska djela od drugih medija, da osim tog medija potpisuju i autore novinarskog autorskog djela.

(Iz priopćenja DZNAP-a za Svjetski dan knjige i autorskog prava 23.travnja 2024.)

Upravo nepotpisivanje autorskog djela u novinarstvu i način kako se u (izvan)sudskoj praksi novinar može izboriti za povrijeđeno autorsko pravo, tema je ovog projekta koji je okupio zakonodavce, pravne stručnjake, odvjetnike, novinare i fotografe.

Projekt je utemeljen na konkretnom primjeru kršenja prava na potpis novinara u objavi teksta u drugom mediju, koji je poslužio i za izradu svojevrsnog priručnika – Tips&Tricks za novinare s izravnim preporukama stručnjaka za pokretanje postupka.

Konkretno, kako se izboriti za odštetu i ispriku za ukradeni tekst savjete su, između ostalih, dali autorica novog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (ZAPSP) Romana Matanovac Vučković, neki od vodećih odvjetnika specijaliziranih za intelektualno vlasništvo i autorska prava uključivši Silvija Hrastu i Albinu Dlačić, postupak je komentirao predsjednik Agencije za elektroničke medije Josip Popovac – koji je ujedno i predavač o autorskom pravu, a zaključno se i iz odgovora suprostavljenog odvjetničkog ureda Hanžeković&Partneri mogu pronaći odgovori kako se izboriti za prava nakon ukradenog teksta.

Širu sliku i pojašnjenja značaja autorskih imovinskih i moralnih prava. uključujući i potpisivanje novinara i fotoreportera, ponudili su i čelnici novinarskih strukovnih organizacija – Melisa Skender u ime HND-a, Maja Sever u ime Europske federacije novinara i SNH, zatim Serđo Obratov - glavni urednik Hine koja je među hrvatskim medijima najčešća žrtva kradljivaca tekstova, te predstavnici fotoreportera uključivši i potpredsjednika nedavno osnovane Hrvatske udruge fotoreportera Igora Šobana.

Kao primjer uspješne borbe za ostvarenje autorskih prava u slučaju krađe fotografije kao autorskog djela navedeni su i primjeri uspješne sudske borbe doajena novinske fotografije Renata Brandolice, no u pojedinosti njegovih dobivenih sporova u projektu se nije se ulazilo jer su sudske odluke bile donesene na temelju starog Zakona. Preostali spor u fazi je vještačenja, te je nezahvalno i nekorektno donositi preporuke u sporu koji je još u tijeku. No, ističem, vrijedno je iskazati ga kao primjer.

Drugi primjer je novinarski i glavni je temelj ovog projekta za opaske kako postupiti u slučaju kršenja (novinarskog) autorskog prava.

PRIMJER 1 - Fotoreporter

Fotografija napada Zvonimira Bobana na milicajca koju je doajen novinske fotografije Renato Brandolica snimio na utakmici Dinamo - Crvena zvezda u Maksimiru 13. svibnja 1990. za mnoge je simbol početka Domovinskog rata, ali ujedno je i možda ponajbolji primjer kršenja autorskog prava fotoreportera u Hrvatskoj i s tim povezane sudske prakse. Naime, ta je fotografija vezana uz čak tri višegodišnja sudska spora koje je autor pokrenuo zbog povrede njegovih autorskih – moralnih i imovinskih prava te je, između ostaloga, izborio jednu iznimno vrijednu izvansudsku nagodbu s jednim od dva trenutačno vodeća hrvatska (novinska) izdavača.

I nakon usvajanja novog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (ZAPSP) u studenome 2021., Brandolica je autor koji je u ožujku 2022. među prvima od fotoreportera dobio jedan od "zaostalih" sporova – konkretno onaj protiv "moćnog" Večernjeg lista koji je njegovu fotografiju

koristio u knjižici izdanoj još 2014. uz DVD s filmom "Dinamo: Crvena Zvezda 13.05.1990.- Domovinski rat počeo na Maksimiru".

Kako se navodi u sudskoj presudi, izdavač je to učinio bez "njegovog odobrenja, bez navođenja imena autora i bez plaćanja autorske naknade". Večernjem listu sud je naložio i da u ime naknade za povrede imovinskih prava autora Brandolici isplati 48.000 kuna posebno ističući da je njegovo pravo "povrijedio namjerno, odnosno krajnjom nepažnjom".

Osim te kazne uvećane za zakonske zatezne kamate, Večernji list je i u ime naknade neimovinske štete zbog počinjenih povreda moralnih prava autora morao Brandolici isplatiti dodatnih 15.000 kuna. Naravno, opet uvećanih s kamatama te je morao platiti i sudske troškove, ali i objavu presude u jednim dnevnim novinama i na jednom jako posjećenom hrvatskom portalu.

"Bio je to epilog višegodišnjeg spora kojeg sam, nažalost, morao pokrenuti", kazao je autoru ovog projekta Brandolica koji je kao dugogodišnji fotoreporter, specijaliziran za sportske događaje, počeo objavljivati fotografije još 1981. u Sportskim novostima, prešao u "plavu devetku" Večernjeg lista 1984., u tim novinama dobio posao 1987. ali i otkaz 2010. No, i nakon odlaska iz Večernjeg lista, nastavilo se korištenje njegovih fotografija uključivši i one s legendarne utakmice iz 1990. U jednom takvom slučaju s Večernjim listom sklopljena je izvansudska nagodba s obeštećenjem, a osim toga, uslijedili su sporovi s uspješnim izdavačem školskih udžbenika i jednim hrvatskim izdavačem - poznatim novinarom. S druge strane, pak, Brandolica ističe da je "kultnu" fotografiju često, na zahtjev i uz navođenje njega kao autora, besplatno ustupao mnogima, uključivši i u ovom slučaju autoru ovog projekta – kao jednokratnu ilustraciju teme o kršenju autorskih prava.

Problem je, kako kaže, s moćnim izdavačima koji na autorskom djelu žele zaraditi ili zarađuju pritom ne poštujući imovinska i moralna prava.

Konkretno, besplatno i bez odobrenja koriste tuđe fotografije pritom često niti ne radeći ono najelementarnije – ne potpisujući čak ni autora.

"Primjerice, muzejima svoje fotografije dajem i besplatno, što neke začuđuje. No, vrijeđaju me neki od bivših kolega koji su me, navodno dobronamjerno, upozoravali da BBB-ovci namjeravaju tiskati majice s mojom fotografijom ili da je u Zagrebu osvanuo grafit – preslika moje fotografije te da se pobrinem za svoja prava. To, naravno, ne smatram povredom mojeg autorskog prava", kazao je Brandolica u pripremnom tekstu autora ovog teksta objavljenom još prije dvije godine.

PRIMJER 2 - Novinar

Novinarski članak "Za autobus iz 'Ko to tamo peva' stigle četiri ponude iz Srbije", ostvaren u sklopu mjere za poticanje kvalitetnog novinarstva Agencije za elektroničke medije (AEM) (naručitelja serijala tekstova o Jadran filmu), bio je objavljen, što je bila i ugovorna obaveza, kao otvoren sadržaj dostupan svima u emisiji Hrvatske izvještajne novinske agencije (Hine) 11. listopada 2023.

Istog je dana bio prenesen u gotovo svim vodećim hrvatskim medijima uključivši Index, internetska izdanja Jutarnjeg lista, 24sata, Večernjeg lista, na N1, HRT-u., Telegramu i Nacionalu..., ali i u ukupno osamdesetak ostalih medija u Hrvatskoj i u okolnim državama uključivši kurir.rs, blic.rs, agenciju Beta. N1 Srbiju, Oslobođenje.ba...

Autorski tekst u emisiji Hine bio je objavljen s potpisom Miroslava Edvina Habeka (ujedno i autora ovog projekta) i s "disclaimerom" "Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije". No, u potpisu većine medija koji su prenijeli tekst bilo je izostavljeno ime i prezime autora, ali barem je, ako ništa drugo, Hina ipak bila navedena kao izvor teksta.

Ipak, desetak medija u prenošenju teksta nekako je "uspjelo" izostaviti i navođenje Hine pogrešno atribuirajući neke od "prenositelja" kao izvore teksta (što je eklatantno kršenje nakladničkih, a ne samo autorskih prava), a da bi u svemu tome nesumnjivi "prvak" bila ipak Slobodna Dalmacija. Naime, izvorni je tekst u skraćenom obliku, bez navođenja autora ili izvora odnosno bez ikakvog potpisa(!?) bio je objavljen u tiskanom izdanju "Slobodne" i to kao "šlager" - glavni tekst zadnje stranice izdanja od 12. listopada 2023.

U AEM-u kao naručitelju, ugovorno navedenog autorskog teksta, plaćenog državnim novcem i objavljenog u "državnoj" novinskoj agenciji, potvrdili su da je riječ o rijetkoj "1/1 povredi autorskog prava", ali nisu pokazali interes za daljnje postupanje. U Hini su, pak, dali potporu autoru dopustivši mu da se upusti u samostalno "utjerivanje" prava budući da je autor dugogodišnji vanjski suradnik i jer su u pitanju, na kraju krajeva, autorska prava koja su ipak samo njegova.

Prema informacijama iz vodećih odvjetničkih ureda specijaliziranih za autorsko pravo, ovaj postupak za zaštitu autorskih novinarskih prava vjerojatno je prvi koji je, od početka primjene novog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (ZAPSP), inicirao (slobodni) novinar.

Način i pod kojim pretpostavkama je vođen taj postupak koji je, kako odvjetnici tvrde, svojevrsni presedan u slučaju povrede, prvenstveno - novinarskog autorskog prava, vrijedno je pokušati prikazati u svojevrsnom priručniku ili reduciranom "Tips & Tricksu" temeljenom, uglavnom, na ovom, "novinarskom" slučaju.

No, usput bit će i iznesene i povremene opaske za kolege fotoreportere koji svoja prava mogu ostvariti na drugačiji i kako, stručnjaci tvrde, često lakši način. Uglavnom, bez puno dokazivanja autorstva i u puno lakšem i uhodanijem postupku.

"Tips & Tricks"

Ispitaj motiv svoje borbe, zakon i poslodavac nisu ti prijatelji!

Motiv "Povrijeđen ego" ili "pravednički gnjev" nipošto ne smije biti glavni i jedini okidač za borbu za ostvarenje autorskog prava – imovinskog ili moralnog. Nakon utvrđene povrede – krađe teksta, fotografije, radijskog ili televizijskog priloga ili nepotpisivanja autorstva, iznimno je važno kritički preispitati glavni motiv prije eventualnog pokretanja postupka – kontaktiranja prekršitelja, podnošenja prijave, pokušaja naplate ili prijedloga izvansudske nagodbe.

Ukoliko je prekršitelj, primjerice, mali portal s još manjim dosegom, pokretanje postupka neće rezultirati velikom novčanom odštetom, a troškovi i angažiranje odvjetnika zasigurno će vas dodatno i bespotrebno traumatizirati.

S druge strane, ako je prekršitelj moćni nakladnik medija velikog dosega, prijete vam opasnost zavlačenja sudskog postupka. Između ostaloga, netko bi mogao zatražiti vještačenje je li vaš tekst ili fotografija uopće autorsko djelo i kolika je njegova vrijednost, uslijedili bi dodatni ekstra troškovi i, što je iznimno važno, najvjerojatnije višegodišnji sudski postupak.

Ukratko, odlučite "hladne glave" - vrijedi li povreda vašeg autorskog prava gnjavaže, ekstra troškova i eventualnog višemjesečnog sudskog natezanja s neizvjesnim ishodom.

Pojašnjenje: Glavni motiv ovdje navedenog glavnog (novinarskog) postupka bio je, isključivo, zorno prikazivanje novih zakonskih mogućnosti ostvarivanja autorskih prava novinara za projekt DZNAP-a, i to nakon usvajanja novog Zakona. Ujedno, kako tvrde specijalizirani odvjetnici, to je dosad jedini poznati primjer postupka koji je pokrenuo slobodni novinar.

Imovinska satisfakcija nije bila "okidač", ali moralna satisfakcija jest. Sekundarni motiv bio je naglasiti potrebu i važnost poštivanja i zaštite autorskih prava i ukazati na slabosti medijskih poslodavaca,

Definiranje cilja Postupak treba pokrenuti tek nakon što čvrsto odlučite i odredite i što je željeni minimalni cilj vašeg postupanja (primjerice – minimalni prihvatljiv iznos novčane naknade i (ili) moralna satisfakcija - objava isprike). I to nakon što završite razračunavanje s "osjećajem nepravde" i uvjerenjem da kao "oštećeni autor imate neosporivo pravo". Pravo imate, ali zadovoljštinu tek trebate izboriti.

No, to ima i svoju cijenu. Prosječni početni iznos koliko ćete trebati izdvojiti za angažiranje odvjetnika u postupku zbog "ukradenog" ili nepotpisanog teksta (naravno - ako ne nađete odvjetnika koji će vas zastupati pro bono ili sklopite neki drugi aranžman), iznosi između 400 i 500 eura.

Cijena jest takva prema Tarifi o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika, a u konkretnom slučaju krađe novinarskog teksta koji je ovdje naveden, uključuje "prouku vašeg predmeta", "sugestiju daljnjeg postupanja", "sastav odgovarajuće opomene" te "komunikaciju sa suprotnom stranom".

Što, kako je objašnjeno, iziskuje oko "četiri sata rada" odvjetnika.

Sve bi to moglo biti puno jeftinije, brže i jednostavnije razmotri li se, a o čemu će još biti riječi, angažiranje specijaliziranog odvjetničkog ureda u sklopu djelovanja DZNAP-a, što su u sklopu ovog istraživanja, neovisno o istupima drugih, predložili stručnjaci za autorsko pravo, odvjetnici, ali i vodstva novinarskih strukovnih organizacija. Ujedno i to je jedna od glavnih preporuka autora ovog projekta.

Konkretno, cilj ovog projekta bilo je i ishođenje novčane odštete barem u visini odvjetničkih troškova, objava isprike i davanje primjera drugim kolegama kako postupiti.

Pročitajte zakon Zakon vam definitivno nije "prijatelj", ali prije postupanja dajte si ipak malo truda i pročitajte barem dijelove novog

Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima – "plahturinu" od tristotinjak članaka objavljenih na više desetaka kartica teksta.

O tome će još biti puno riječi, no u ovom svojevrsnom "Tips & Tricksu" osobna je preporuka – pročitajte prvo članak 14. stavak 2. točka 10 kojim je (opaska za većinu zainteresiranih uključivši i odvjetnike) "novinarsko djelo kao što su članci, fotografije i audiovizualni zapisi", uvršteno u katalog autorskih djela u novom Zakonu, To je, vjerovali ili ne, po tumačenju pravnih stručnjaka, novela i veliki iskorak za hrvatsko zakonodavstvo, čak i u svjetskim razmjerima, ali i ujedno glavni temelj za vaše postupanje po novom Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima. No, nakon toga, slijedi i "hladni tuš" – članak 18., a naročito stavak 4. i 5. - atribucija vijesti, potpisivanje novinara i fotoreportera na prenošenje njihovih djela i to samo "ako je to u skladu s praksom u medijskom izvješćivanju". Upravo ta je odredba, o čemu će kasnije biti još riječi, ona koja bi novinare trebala "ohladiti" u većini slučajeva nepotpisivanja njihovih autorska djela i u slučaju prenošenja (prepisivanja) ili krađe teksta ili djela teksta u drugim medijima.

Uglavnom, u prenošenju se potpisuje, ako se uopće nešto i potpisuje, uglavnom medij (izvor) u kojim ste objavili djelo, a na koja autorska (imovinska) prava ima poslodavac. Stoga, da bi izborili svoje neotuđivo moralno pravo (potpis) ili čak i novčanu naknadu, a da si ne stvorite problem sa svojim poslodavcem (naručiteljem), trebali bi njega prvo kontaktirati i, eventualno, uz njegovo dopuštenje, tek tada probali izboriti svoja prava kod drugog nakladnika.

Uglavnom, nemoguća misija u kojoj će te se naći sami u "neprijateljskom okruženju", možda čak i u vlastitoj redakciji, a zasigurno kod poslodavca. Želite li saznati nešto više o imovinskim pravima – pogledajte članak 32. pa nadalje, a upućujem i na, što je iznimno važno, upoznavanje s popisom moralnih prava autora, uključivši novinare i fotoreportere, u člancima od 27. do 31. Ukratko, to su "pravo prve objave", "pravo na priznanje autorstva" (28.), "pravo na poštovanje autorskog djela", "pravo na poštovanje časti i ugleda autora" te "pravo opoziva". Uglavnom, to su vam najjači aduti – a naročito članak broj 28., što se pokazalo kasnije i u praksi.

Razlikujte moralna i imovinska prava

Nije uzaludno ni pročitati odredbe o određivanju naknade za korištenje autorskog djela – članak 67. i 68., ali obavezno pročitajte i najsporniji dio

novog zakona – dvije odredbe koje kao da su napisane isključivo u korist medijskih poslodavaca.

Obavezno, ističem, obavezno je pročitati članke 96. i 100. u kojima se "ako nije drukčije određeno" smatra "da je naručitelj (medijski poslodavac) stekao isključiva autorska imovinska prava iskorištavanja autorskog djela stvorenog po narudžbi (ili Ugovorom o radu), u sadržaju i opsegu koji je potreban za ostvarenje djelatnosti koju obavlja, bez prostornog i vremenskog ograničenja". A u slučaju radnog odnosa i "neovisno o prestanku radnog odnosa za vrijeme čijeg je trajanja djelo nastalo". Drugim riječima, ovim je odredbama zaključena, pravnički rečeno, "presumpcija u korist naručitelja ili poslodavca", a faktički – oduzeta su vam sva imovinska prava u korištenju autorskog djela.

I to, ističem, "bez prostornog i vremenskog ograničenja". No, ostaju vam barem moralna prava koja su neotuđiva.

Kada smo već kod poslodavca, ponavljam, obavezno ga kontaktirajte u slučaju da namjeravate pokrenuti postupak povrede autorskog (moralnog) prava, a naročito ako utvrdite (potvrda odvjetnika) da je neki drugi medij iskoristio i ukrao vaše autorsko djelo

No, ističem, vaš poslodavac vam "prijatelj" te, ako već ne krši vaša autorska prava, ne znači da će vam nužno pomoći u ostvarivanju vaših moralnih prava kod drugih. Imovinska prava su njegova, a za moralna prava sami ćete se morati izboriti.

Uostalom, u slučaju koji navodim, naručitelj autorskog teksta koji je nepotpisan bio objavljen u Slobodnoj Dalmaciji hrvatski je medijski regulator - AEM, a izvor je bila hrvatska novinska agencija Hina. U sporu oko autorskog prava obje institucije nisu se htjele uključiti. Stoga, zaključujem preporuku s čitanjem članka 28. stavak 1. i 2. o "pravu na priznanje autorstva" te zaključno – člankom 296. "prekršaji protiv autorskog i srodnog prava", a naročito stavaka 84. do 87., o čemu će još biti riječi.

Savjetovanje; Izbjegavajte "dobre prijatelje" Osobna preporuka – izbjegnite savjete "dobrih prijatelja" koji vam daju bezrezervnu potporu u utjerivanju prava, a naročito kolega koji nisu ni bili u poziciji boriti se za povrijeđeno autorsko pravo. Više pažnje isplati se posvetiti savjetima onih koji vas pokušavaju upozoriti da će takav postupak ima cijenu, troškove, moguće eventualne "profesionalne posljedice" i, u slučaju komplikacije, višegodišnje potezanje po sudovima.

Kontaktirajte stručnjake za autorsko pravo, profesore i u ovom slučaju, odvjetnike specijalizirane za autorsko pravo, a koje vam mogu, ili bi vam trebali, preporučiti DZNAP, HND i Hrvatska udruga fotoreportera.

Odvjetnik - angažirajte "đavoljeg advokata" Obavezno se konzultirajte s odvjetnikom i razmotrite njegovo mišljenje o zakonskoj utemeljenosti, ali i isplativosti pokretanja postupka. Ako vam izabrani odvjetnik ne pokuša ukazati na opasnosti, troškove i moguće apsurdne situacije tijekom postupka i (ili) u tumačenjima zakona, ili ako vas barem ne pokuša odgovoriti daljnjeg postupanja u sporu manje vrijednosti, najozbiljnije razmislite o angažiranju drugog odvjetnika!

Ne odbijajte razmotriti prijedloge za ostvarivanje izvansudske nagodbe i poslušajte savjete o visini odštetnog zahtjeva (iznos odštete za "ukradeni " tekst mogao bi biti iznenađujuće malen). No, i o tome kasnije u tekstu. Izbor odvjetnika ima i velikog utjecaja na ishod postupka, a naročito u njegovom prvom kontaktu i obraćanju prekršitelju u vaše ime. Ovisno o slučaju, neki odvjetnici imaju ogromni utjecaj i, uvjetno rečeno, moć stvaranja buduće (izvan) sudske prakse, ponajviše na temelju dosadašnjih dobivenih postupaka. U želji izbjegavanja neželjenog reklamiranja odvjetnika, a sukladno Pravilniku Hrvatske odvjetničke komore o reklamiranju i oglašavanju odvjetnika, neću izrijeком navesti odvjetnički ured koji je zastupao i fotoreportera i novinara u ovdje navedenim primjerima.

No, istaknut ću da je taj odvjetnički ured u jednom od slučajeva fotoreportera Brandolice postigao pobjedu protiv Styrije, stoga je (a i na temelju preporuka drugih stručnjaka) bio angažiran i u ovdje navedenom novinarskom slučaju protiv Hanza medije.

Kao specijalni dio "Tips&Tricksa", istaknut ću i da je novinarsko-istraživački "trik" korišten u izboru odvjetnika u "oglednom" sporu protiv Slobodne Dalmacije bio i željeni i dobiveni angažman autorice novog Zakona o autorskom pravu i srodnom pravu – profesorice na Katedri za građansko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu Romane Matanovac-Vučković.

Ona je, naime, što je većini manje poznato, i vanjska ugovorna suradnica izabranog zagrebačkog odvjetničkog ureda.

Sa stajališta projekta za DZNAP, smatram da je iznimno korisno da je u oglednom sporu za ovaj projekt, ključne savjete za ostvarivanje autorskih

prava novinaru, ali i njegovim odvjetnicima, dala upravo autorica novog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima.

Njezini su savjeti, kao što će biti vidljivo u idućem poglavlju, bili iznimno značajni u usmjerivanju postupka prema ostvarenju željenog cilja.

Pokretanje i ishod postupka

Borba za autorsko pravo:"Zicer" i kako ga ne promašiti

Sporni tekst u "Slobodnoj Dalmaciji" objavljen bez potpisa autora (i izvora) ovdje služi kao primjer utjerivanja povrijeđenog novinarskog autorskog prava, ali je i posljedica kompromisa u skladu s motivom u rješavanju spora i pokazna vježba na, sportski rečeno, "ziceru" koji je skrivila amaterska "pogreška obrane" - uredništvo Slobodne Dalmacije. Bio je to, naravno, izostanak bilo kojeg potpisa pod tekst (pravog autora ili, barem izvora).

Nadalje, motiv nije bio komplicirati spor kako bi se eventualno povećao iznos odštete, niti pokretanje sporova protiv više nakladnika koji, ne samo da nisu potpisali autora, nego su čak i pogrešno atribuirali izvor pritom oštetivši Hinu i AEM. Takvih je bilo desetak uključivši i one u regiji – primjerice blic.rs, oslobođenje.ba, vesti.rs...

Naravno, nakon opomene, oni su mogli ispraviti potpise u internetskim izdanjima, ali "Slobodna" je napravila pogrešku u nepopravljivom obliku – objavila je nepotpisani tekst u tiskanom izdanju.

Nakon svega, bilo je to, kako je autoru potvrdio predsjednik AEM-a Josip Popovac, ujedno i stručnjak za autorska prava, egzemplarni primjer "1/1 povrede autorskog prava" koji se, navodno, bez problema dobiva i na sudu. No, "zicer" treba ostvariti i pritom paziti da "početnički" ne promašite gol. I to se moglo, zamalo, dogoditi.

No, krećemo napokon u postupak.

Priprema postupka:"Inkvizijski" ispit- autorsko djelo ili "siročé"

Postupivši u potpunosti po savjetima navedenima u "Tips&Tricksu", preliminarni razgovor s dodijeljenom odvjetnicom upoznatom u slučaj nije u potpunosti prošao prema očekivanjima. U nekom dijelu ipak je bila ostvarena preporuka prilikom izbora odvjetnika koji bi trebao biti "oštar" i "nemilosrdan" prema "slučaju" ne bi li tako testirao vašu volju, motive i ciljeve te, budemo iskreni, vašu platnu moć i novčanik.

No, nisam očekivao da će baš i u seciranju izabranog slučaja i predlaganju pristupa pojaviti i uvjetno rečeno, advocatus diaboli....

Upoznavši me, kako je istaknuto, s osnovama dva moguća pristupa, izabrana je odvjetnica iskazala začuđujuću dvojbu – je li nepotpisani tekst autorsko djelo ili je riječ o "nezaštićenoj tvorevini" odnosno "siročetu".

Pogrešna odluka o tome, pojednostavljeno, mogla je odvesti postupak u potpuno neprihvatljivom i nepovoljnom smjeru za autora.

"Prvi pristup je taj da se tvrdi da je pojedini novinarski članak autorsko djelo, gdje će svakako trebati obrazložiti kriterij originalnosti i izvornosti te otkloniti činjenicu da se radi o informaciji. U slučaju tog pristupa novinaru kao autoru pripadaju sva autorska prava, a pristup trećima koji neovlašteno koriste autorsko djelo u tom slučaju ovisi i o ugovoru novinara i izdavača (izuzev s aspekta moralnih prava)", istaknula je odvjetnica.

Pritom je ponudila drugi, komplicirani i, prema sudu autora, iznimno opasni pristup koji, nudeći novčano kažnjavanje prekršitelja i naknadno potencijalno veći iznos novčane odštete, riskira višegodišnji sudski postupak te, što je posebno ponižavajuće za autora, pretpostavlja da njegov novinarski tekst nije autorsko djelo već "siročće".

Drugi pristup je da se ne ide u tvrdnju da se radi o autorskom djelu, već o nezaštićenoj tvorevini (tzv"siročće"-op.a) – informaciji u kojem slučaju bi novinar imao prava iz članka 18. st. 4. i 5. ZAPSP-a (pogledajte "Tips&Tricks"- op.a) odnosno pravo biti naveden uz članak. Ukoliko se to ne bi dogodilo novinar ima pravo i pokretanja prekršajnog postupka iz odredbe čl. 296. st. 1. točke 85 i 87. Ukoliko bi takav postupak završio osuđujućom presudom, ista bi mogla biti podloga i za naknadu štete nastale prekršajem . Prije svega nekakva povreda osobnih prava prema ZOO-u (Zakonu o obveznim odnosima), navedeno je u dopisu odvjetnice. Pokretanje prekršajnog postupka na prvu loptu iznimno je primamljivo, ali krije ogromne poteškoće i daje lažno obećanje isplate velike naknade.

Ako ste, sukladno dosadašnjim napucima, pročitali predložene članke novog ZAPSP-a, jamačno vas je zaintrigirao članak 296., i stavci 85. i 87. "Novčanom kaznom od 5000 do 50.000 kuna kaznit će se pravna osoba ako... "ne navede jasno i na vidljiv način u svojoj objavi naziv nakladnika informativne publikacije..." (stavak 85.) odnosno "ne navede jasno i na vidljiv način u svojoj objavi ime i prezime novinara koji je potpisan pri objavi dnevne novosti, druge vijesti ili druge medijske informacije..." (stavak 87).

To, na prvu, zvuči jako dobro. Prekršitelju prijete kazna do 50.000 kuna (njegovoj odgovornoj osobi od 2000 do 10.000 kuna), a na temelju osuđujuće presude, autor može podnijeti i svoj uvećani odštetni zahtjev. No....

OPREZ!!! Mogućnost pogrešnog pristupa - tri glavna razloga

Razlog 1 – Višegodišnje povlačenje po sudovima, "ništa brže ne ide"

Prekršajni postupak, uz puno sreće, mogao bi, kako ističu odvjetnici, u prvostupanjskom postupku biti gotov za godinu dana, a drugostupanjski postupak, "ako nemate nekih nepredviđenih okolnosti". od šest mjeseci do godinu dana. Ukupno, godinu i pol do dvije povlačenja po sudovima. "Ništa brže od toga na sudu ne ide", zaključili su neki od specijaliziranih odvjetnika nakon preliminarnog upoznavanja i prepoznavanja neosporne povrede autorskog prava.

Razlog 2 - Scenarij iz noćne more – Ostap Bender i autorsko pravo

Podnesete prekršajnu prijavu, "iskrvavite" na sudu u višegodišnjem procesu, sud pravomoćno presudi u vašu korist i prekršitelja – moćnog medijskog nakladnika kazni s, recimo, maksimalnih 50.000 kuna. No, ne dobijete ni kune jer ta kazna se, u cijelosti, uplaćuje u državni proračun! Ispali ste "zlatno tele", ili kako bi autori tog djela Iljč i Petrov napisali – izigrao je vas zakonodavac kao Ostap Bender prodavši vam "ideje naše, benzin vaš", ili kao država u ovom slučaju - "autorsko pravo vaše, novac naš". No, onda nastupate vi s građanskom parnicom i na temelju te presude utjerujete uvećanu naknadu i pokrećete postupak koji će trajati još najmanje godinu i pol ili dvije da biste se, nakon države, napokon i vi eventualno naplatili od prekršitelja.

I to je, vjerovali ili ne, pozitivan ishod – jer u ponovljenom postupku još uvijek možete izgubiti! Pitanje jest – je li autorsko pravo, a naročito moralna satisfakcija vrijedna svega toga?

Razlog 3: Borba za autorsko pravo novinara, a ne za "siročad"

Prekršajna prijava bazirana na odustajanju od autorstva nad tekstom podrazumijeva da je vaše djelo "nezaštićena tvorevina" ili, pripada, kako se to stručno naziva u "djela siročad". Motiv postupka bio je ostvarivanje autorskog prava i samim time, "drugi pristup" bio je apsolutno neprihvatljiv! Uskličnik i točka.

Uglavnom, postupak je pokrenut na temelju stava i potvrde da je tekst u pitanju autorsko djelo te nadom da se u dokazivanju toga neće morati naknadno angažirati i vještake.

Uostalom, tekst je objavilo više desetaka medija, u njemu je bio naveden niz informacija koje dotad nitko nije objavio, citiran je izvjesni, većini medija, nedostupan "neostvareni" filmski tajkun i njegovi suradnici, te je bio dio serijala tekstova nastalih nakon višednevnog "kampiranja" u, za većinu novinara i medija, "zatvorenom" Jadran filmu.

Podsjetio sam i da je urednik Hine, sukladno praksi te agencije, potpisao autora punim imenom i prezimenom što znači da je tekst priznat kao "tema", odnosno autorski tekst, te da je AEM predloženi tekst (u sklopu serijala tekstova o Jadran filmu) ugovorio "crno na bijelo", kao "autorsko djelo". No, "advocatus diaboli" bio je neumoljiv.

"Nezaštićena tvorevina" i dalje je visila je u zraku, baš kao i što mogućnost eventualnog angažiranja drugog odvjetničkog društva.

"Moj preliminarni stav da bi predmetni članak kojeg prilažem imao karakter prijenosa informacija, odnosno da teško mogu razaznati koji bi tu bili elementi autorskog djela... Osobno nisam prepoznala element izvornosti, već isključivo dijeljenje informacije o ponudama pristiglim za predmetni autobus..." napisala je, pak, "dodijeljena" odvjetnica.

No, u prepisku se onda uključila i autorica Zakona – (profesorica) Romana Matanovac Vučković. Bilo je to kratko i jasno.

"Molim da se čujemo, ovaj članak jest autorsko djelo - zašto ne bi bio?"

Autorica zakona nastupila je kao Deus ex machina. Ako je inzistiranje na "nezaštićenoj tvorevini" bio svojevrsni test ustrajnosti autora da brani svoje autorsko djelo, "neočekivano" je izborna potvrda i opis što u sudskoj praksi čini novinarsko autorsko djelo. Učinila je to sama autorica Zakona.

"Nakon što sam provela konzultacije s prof. dr. sc. Romanom Matanovac Vučković, slobodna sam Vas obavijestiti ... u konkretnom slučaju profesorica me uputila kako u teorijsku podlogu tumačenja kriterija izvornosti (originalnosti) tako i u potrebnu argumentaciju, zbog čega smo zajedničkog stava kako se predmetni članak može smatrati autorskim djelom", izdvaja se u zatraženom, a poslije i "pronađenom" mišljenju odvjetnice.

"Naime, iako isti sadrži i informacije, ipak njegova cjelokupna struktura, odabir izjava, sugovornika, uobličenje i način prepričavanja teme te iznošenje vlastitih saznanja (priči) u istom je ono što tom članku daje izvorni karakter, a time i sadržaj autorskog djela. Tome u prilog ide i Vaš ugovor s AEM-om" /

Iznimno zanimljivo - tekst je autorsko djelo "iako sadrži informacije", te u potvrdi autorstva "u prilog ide ugovor s AEM-om". No, bez obzira na zdravorazumsko čuđenje nad tim objašnjenjem, (novinarsko djelo nije autorsko ako "sadrži i informacije" – što onda uopće rade novinari (!?) - "kreativno" tumačenje ' članka 18? -op.a.) uslijedio je ipak pozitivan zaključak.

"Dakle, u odnosu na predmetni članak moguće je tražiti punu zaštitu Vaših autorskih prava, kako moralnih tako i imovinskih, u situaciji kada treća osoba – nakladnik Slobodne Dalmacije isti u cijelosti prenosi bez Vašeg potpisa i autorizacije".

No, budući da je tekst bio objavljen u emisiji Hine, ona zadržava imovinska prava, te je ostala samo povreda moralnih prava za procesuirati, što je autorovo "neprenosivo pravo", ističe se u nastavku mišljenja. Na čuđenje autora, "automatski" je predložen i iznos novčane odštete.

"Takva vrsta povrede pretpostavlja i pravo na naknadu štete. Prema aktualnoj sudskoj praksi, iznos koji bi se mogao potraživati radi takve povrede je cca 500 eura uvećano za pravo na penale u dvostrukom iznosu bi to bilo 1.000. Naravno, prije utuženja to svakako treba pokušati ostvariti izvansudski".

Ovakva tumačenja bila su naznaka win-win situacije u kojoj dobivamo svi. Konkretno, autor je dobio potvrdu statusa i tumačenje autorskog djela

za svoj tekst, odvjetnik je dobio punomoć i mogućnost da ispostavi račun za svoj angažman, a i prekršitelj Slobodna Dalmacija, odnosno nakladnik Hanza media, dobio je nešto. Opomenu pred tužbu.

"Dvoboj titana", cjenkanje i isprika

Izabrano odvjetničko društvo napokon je dobilo priliku, ali i "zeleno svjetlo" - punomoć novinara za utjerivanje autorskog prava protiv moćnog izdavača iza kojeg stoji vlasnik i izazovni protivnik, ujedno, i "prvak" iz odvjetničkih redova.

Riječ je, naravno, o uredu Hanžeković&Partneri.

Sve je bilo spremno za, uvjetno rečeno, "dvoboj titana"- moćnih odvjetnika u naizgled minornom, ali ipak oglednom slučaju utjerivanja autorskog prava (slobodnog) novinara, vjerojatno prvom prema novom ZAPSP-u. Izabrani odvjetnički ured, a naročito dodijeljena odvjetnica došli su u priliku da, ako ništa drugo, dokažu da su dorasli zadatku i protivniku te opravdaju svoj dosad stečeni ugled u zajednici novinara i fotoreportera. Stvar je, naime, postala ozbiljna. No, ozbiljno je i odrađena u nacrtu opomene pred tužbu adresirane na Sandru Lapendu Lemo- glavnu urednicu Slobodne Dalmacije i Anu Hanžeković Krznarić, predsjednicu Uprave Hanza medije. Nacrt tužbe je, prije slanja, poslan na adrese šefa izabranog odvjetničkog društva, autora teksta i, autorice Zakona o autorskom pravu – Romane Matanovac Vučković.

Uz opis prekršaja, koji ne treba ponavljati, u nacrtu je bio naveden i popis prekršenih zakonski odredbi u ovom slučaju– moralnih prava autora, (ono što je, ako scrollate ovaj tekst, bila i preporuka iz Tips&Tricksa)

Naravno, riječ je o "glavnom" članku 28. za što se u nacrtu tužbe navodi; ***"(1) Autor ima pravo biti priznat i označen kao autor djela (u daljnjem tekstu: pravo na priznanje autorstva).***

(2) Osoba koja javno koristi autorsko djelo dužna je pri svakom korištenju naznačiti autora, osim ako autor u pisanom obliku izjavi da ne želi biti naveden ili ako način pojedinog javnog korištenja autorskog djela onemogućava navođenje autora"

Slijedi opis prekršaja, i "usvojena" preporuka autora o "nepopravljivosti" prekršaja uredništva Slobodne Dalmacije i odgovornih osoba počinjenog objavom u tiskanom izdanju.

"U Vašem tiskanom izdanju objavili ste predmetni članak bez navođenja g. Habeka kao autora čime ste uskratili istom pravo na priznanje

autorstva, a koja se činjenica ne može niti otkloniti obzirom se radi o tiskanom izdanju''

Slijedi i opis i značaj autorskog djela i njegove važnosti, ali i projekta novinarske izvrsnosti medijskog regulatora AEM-a, značaja i dosega Hine i indirektno – potencijalne komercijalne vrijednosti navedenog teksta.

"Predmetni članak autorsko je djelo g. Habeka objavljeno na HINI s ciljem da se i g. Habek, kao slobodni novinar i sudionik projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije prezentira široj javnosti. Upravo zbog navedenog g. Habek je osigurao svoje navođenje uz izvornu objavu članka te je s tim ciljem objavio članak na HINI koja je javni medij i jedina nacionalna novinska agencija u Hrvatskoj čiji su korisnici gotovo svi važniji elektronički i tiskani mediji u zemlji, znajući da će to potencirati veliki broj preuzimanja radi ponovne objave''

Nakon navođenja da kao autor imam "pravo na tužbu" i "popravljanje nanesene štete" uslijedilo je iznenađenje – imam pravo i na "plaćanje zakonom određenih penala". U potpunosti me, unatoč relativno dobrom poznavanju Zakona, iznenadilo pozivanje na članak 183. ZAPSP-a.

"Pravo na penale, odnosno naknadu u dvostrukom iznosu od ugovorene ili uobičajene naknade ima autor čija su prava povrijeđena namjerno ili krajnjom nepažnjom (članak 183. ZAPSP-a)....Stoga, jasno je kako bi autor g. Habek u potencijalnom sudskom postupku bio ovlašten potraživati naknadu u dvostrukom iznosu''.

No, eto i, ponovo, odbijenog "drugog pristupa" u ostvarenju autorskih prava u ovom slučaju (ali samo kao prijeteća mogućnost suprotnoj strani).

Kako autor, g. Habek, zbog svega navedenog ne bi morao zaštitu svojih prava ostvarivati putem nadležnog suda u prekršajnom (članak 296. - kazne do 50.000 kuna nakladniku i do 10.000 kuna odgovornoj osobi - op.a) i građanskom postupku u kojem slučaju će i zahtjev za naknadu štete biti adekvatan počinjenim povredama, predlažemo da se sporna situacija riješi na sljedeći način:

- Objavu kratkog pojašnjenja i isprike u sljedećem tiskovnom izdanju u kojem će se g. Habek navesti kao autora članka "Za autobus iz " Ko to tamo peva; stigle četiri ponude iz Srbije" iz tiskanog izdanja od 12. listopada 2023.

- Podmirenje autoru jednokratne naknade za povredu autorovih moralnih prava s penalima u iznosu od 1.000,00 EUR. Sve to je popraćeno i pristojnim "pozivom na kooperativnost".

"Ističemo kako našoj stranci nije cilj pokretati gore navedene postupke radi ostvarivanja njezinih prava, no isto se nameće kao jedina mogućnost u slučaju Vaše nekooperativnosti i neispunjenja zahtjeva..."

Ostavljen je i rok Hanza mediji za odlučivanje o ovom prijedlogu od osam dana. Iako sam kao autor na ovakav nacrt i poziv na izvansudsku nagodbu imao par primjedbi uključivši i na (od odvjetnika!) predloženi odštetni zahtjev od 1000 eura, zaključio sam da je mudro dodatno ne komplicirati. Bio sam u pravu. Uostalom, Deus ex machina – profesorica i autorica novog ZAPSP-a ponovno se uključila i rekla svoje.

"Poštovani, meni se ovo čini odlično sastavljeno i s pravom mjerom, lijepi pozdrav, Romana.

Hanza Media o moralnom pravu: "Nije bilo namjerno"

Iznimno brzi odgovor Hanza medije, s potpisom same predsjednice Uprave Ane Hanžeković Krznarić, zaprimljen u zadanom roku od osam dana, nije pretjerano iznenadio, ali iskazana želja za cjenkanjem jest.

"Društvo Hanza media d.o.o. ističe da prilikom objave predmetnog članka nije imalo namjeru povrijediti moralna autorska prava....već je do sporne objave došlo zbog pogreške prilikom grafičke obrade izdanja...

Ok...očekivani odgovor. Budući da sam desetak godina bio urednik deska u tiskanom izdanju Jutarnjeg lista EPH i to u vrijeme najvećih naklada početkom 2000-ih, znam stres koji mogu izazvati rokovi i itekako sam svjestan mogućnosti nenamjerne grafičarske ili uredničke pogreške.

No, s druge strane, i prije i nakon pokretanja ovog postupka pratio sam tiskano izdanje Slobodne Dalmacije i njihovu politiku potpisivanja tuđih tekstova, naročito onih kojima je izvor i autor bila Hina. Navedeni slučaj nipošto nije izoliran slučaj no, budući da je završio na zadnjoj stranici, bio je najvidljiviji. No, ovo je individualna bitka stoga je i korektno ograničiti se u tužbi samo ovaj navedeni konkretan slučaj

"Društvo Hanza media d.o.o. je zainteresirano za mirno rješavanje spora...(priznanje prekršaja – op.a) ali smatra da je zahtjev za naknadu

štete postavljen u previsokom iznosu, te smatra da bi primjereni iznos....bio iznos od 300 eura. (hladni tuš – ne toliko iznos, nego potreba za cjenkanjem navodno moćne medijske kuće uhvaćene u očitom prekršaju – op.a)

Odvjetnik autora, pozivajući se na "aktualnu sudsku praksu," traži 500 eura za povrijeđena moralna prava (bez penala). Vjerojatno najmoćniji hrvatski (novinski) izdavač za moralno pravo slobodnog novinara kojem je "ukrao" tekst nudi 300 eura. Koliko li tek onda cijeni moralna prava "svojih" novinara i postoji li, uopće, cjenik za tako nešto.

Naravno, u prekršajnim odredbama novog ZAPSP-a tog cjenika nema. Ovako, sve je stvar pogodbe. No, i o tome će još biti riječi u komentarima "generalala poslije bitke". No, sukladno vlastitom napatku da u borbi za autorsko pravo treba biti "hladne glave", a u skladu s motivima i ciljevima pokretanja postupka (Tips&Tricks), odlučio sam prvo prihvatiti ponuđenu ispriku Hanza Medije.

"U odnosu na Vaš zahtjev za objavom kratkog pojašnjenja i isprike, molimo da nam dostavite prijedlog teksta za objavu"

OK. Riješeno. Prepustit ću tekst isprike odvjetnicima. Neka se i oni okušaju u pisanju autorskih tekstova, a u slučaju eventualne ponovljene tehničke "pogreške" u objavi teksta isprike, zasigurno će znati kako postupiti.

No, "hladne glave" nisam mogao bez borbe prihvatiti ponuđeni iznos od 300 eura jer, osim što je ponižavajući i "utemeljen" na procjeni samog prekršitelja, bio i manji od već plaćenih odvjetničkih troškova.

No, kako u svemu treba pristupiti s humorom – zamislih Hanza mediju kao Iliju Čvorovića u kulturnom "Balkanskom špijunu" koji kao da mi govori da sve "lijepo" priznam, "pa će Đura (Hanza medija - op.a) da ti oprostí što te okrao (tukao u originalu)". Stoga sam, izrazito nevoljko, ali podsjećajući se i na smiješnu stranu cijele priče, smanjio predloženi iznos odštete od 1000 eura na 550 eura isključivši penale - "utjerivanje" da su mi, kako je zakon propisao, "prava povrijeđena namjerno ili krajnjom nepažnjom" ne bih li, nakon svega, mogao popiti kavicu. I to na račun Ilije Čvorovića, odnosno Hanza medije i Hanžekovića&Partnera.

Prosljedih uputu odvjetnici koja je, vjerojatno prepoznavši zamor i frustraciju klijenta, to lijepo uobličila u dopisu Hanza mediji.

"Stranka je spremna donekle prihvatiti Vaše opravdanje, iako obzirom na djelatnost kojom se bavite ima s tim i dalje problem, no u svrhu mirnog rješenja spora voljan je svoj zahtjev smanjiti za gotovo 50% u financijskom aspektu. Nadam se da će Vam to biti prihvatljivo".

No, ni to nije bilo prihvatljivo.

Moralna pobjeda u relativno kratkom roku

Izraz "šok i nevjerica" jedan je od najgorih klišeja u novinarstvu. No, pao mi je na pamet tijekom ovog postupka koji se nastavio novim dopisom Hanza medije, odnosno njihovih odvjetnika – ili vlasnika. Svejedno.

"U odnosu na zahtjev za isplatom od 550 eura ističemo kako iznos s obzirom na dugogodišnju i uspješnu praksu društva HANZA MEDIJA I HINA-e te, nenamjerni propust, smatramo i dalje previsoko postavljenim...voljni smo povisiti prvotno predloženi iznos na 400 eura".

"Šok i vjeverica" izraz je kojim sam, naglašavajući razinu apsurdna, odgovorio kolegici koja je izrazila "nevjericu" u ovakvom raspletu slučaja. Uvjetno rečeno, "šokirana vjeverica" primijetila je da se moćna medijska kuća u slučaju kršenja autorskog prava slobodnog novinara poziva na "dugogodišnju i uspješnu praksu" s Hinom .

Hina je u ovom slučaju, ističem, samo vlasnik imovinskih prava na tekst (iako bi u tom slučaju nešto mogao reći i AEM – kao naručitelj teksta).

Autorsko moralno pravo, pravo na potpis pod tekst, je neprenosivo.

Cjenkanje i pozivanje na dobru suradnju s Hinom u slučaju plaćanja priznate povrede autorskog prava slobodnog novinara na potpis pod tekst u, najmanju je ruku, pravnički promašeno, istaknuli su odvjetnici.

No, to je u smislu odnosa medijskog poslodavca prema novinarima i novinarskoj struci, ponižavajuće ili, čak, prijeteće, istaknuli su, pak, u novinarskim strukovnim organizacijama.

Iako je prva reakcija, "vruće glave", bila aktiviranje prekršajne prijave protiv Hanza medije s prijetećom kaznom do 50.000 kuna, ipak sam odlučio odustati. Dosta je bilo ponižavajućeg cjenkanja i uvredljivog licitiranja. Ipak je ostvarena moralna pobjeda i to u relativno kratkom roku.

Motiv i ciljevi ovog postupka bili su, ponovno ističem, pokrenuti postupak u sklopu projekta za DZNAP kako bi se na konkretnom slučaju pokazao način kako se izboriti za povrijeđeno autorsko (moralno) pravo novinara i to, prema novom Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima. Ostvareni su i ciljevi – prikazana je procedura, izborena je kakva - takva novčana odšteta (barem pokriva iznos odvjetničkih troškova) i moralna satisfakcija - prekršitelj je objavio ispriku.

Pritom, naglašavam, ovaj je slučaj presedan u primjeni novog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima i izboren je u rekordnom roku tako da je epilog, što je i bio jedan od navedenih, ali i željenih ciljeva, mogao biti objavljen do roka predaje projekta DZNAP-u.

Konkretno, autorsko pravo novinara u ovom (izabranom slučaju) bilo je povrijeđeno 12. listopada 2023. objavom nepotpisanog teksta u Slobodnoj Dalmaciji. Preliminarne konzultacije s "izabranim odvjetničkim društvom" završene su 24. listopada, a projekt za DZNAP o sudskoj i izvansudskoj praksi borbe za autorska prava baziran na temelju ovog "slučaja" bio je prijavljen 31. listopada. Punomoć odvjetniku potpisana je u prvom tjednu studenoga, a 8. studenoga "Slobodna" i Hanza medija već su dobili opomenu pred tužbu. Nakon "natezanja" o visini odštetnog zahtjeva i prepiski odvjetničkih ureda 27. studenoga prihvaćen je posljednji prijedlog Hanza medije za izvansudsko rješavanje spora te je 29. studenoga bio sklopljen Ugovor o nagodbi.

Budući da u sklapanju te nagodbe nije bio potpisan NDA (non-disclosure agreement) – istaknut ću i njegove najvažnije odredbe, eventualno važne kolegama ili Društvu za zaštitu novinarskih autorskih prava u cjelini.

Članak 2:

AUTORU u cijelosti pripadaju moralna autorska prava na AUTORSKOM DJELU;

HANZA MEDIA priznaje povredu moralnih autorskih prava AUTORA na način kako je to opisano

Članak 5.

HANZA MEDIA nema pravo budućeg iskorištavanja AUTORSKOG DJELA niti se ovim Ugovorom naknadno odobrava iskorištavanje autorskih djela....

Sljedeće, ističem, naravno, i odredbu važnu za "ovlaštene osobe" Hanza medije, ali i "osigurač" za njihove, kako je napisano, "managere", sponzore i poslovne partnere da "slobodni" novinar ' neće (ne može) nastaviti postupak te im ugroziti poslovanje ili pokrenuti kazneni progon na temelju svog autorskog prava.

Članak 10.

Realizacijom ovog Ugovora, AUTOR posebno ističe kako ne postoje nikakvi elementi za bilo kakav prekršajni ili kazneni progon HANZA MEDIE, ovlaštenih osoba HANZA MEDIE, osoba koje se nalaze u radnom odnosu ili u drugom odgovarajućem poslovnom odnosu sa HANZA MEDIOM (manageri, sponzori, poslovni partneri i sl.), a glede prethodnog ili planiranog iskorištavanja AUTORSKOG DJELA, kao niti bilo kakvih daljnjih potraživanja od strane AUTORA prema HANZA MEDII s osnova korištenja AUTORSKIH DJELA opisanih u ovom Ugovoru o nagodbi i PRILOGU 1 istoga.

'Mojim potpisom i "dobiveni" iznos odštete bio je uplaćen sa "svim propisanim davanjima", a slučaj je završio i objavom isprike, "autorskog djela" mojih odvjetnika koja, na svu sreću, nije bila žrtvom nove "tehničke pogreške" na zadnjoj stranici tiskanog izdanja Slobodne Dalmacije.

U tom slučaju, bio bi to Sizifov posao...

No, i ovako, bila je to, kako neki zlobni jezici poručuju, Pirova pobjeda.

(umjesto zaključka)

ISPRIKA

"Slobodna Dalmacija" je u tiskanom izdanju od dana 12.10. 2023. objavila članak pod nazivom "Za autobus iz 'Ko to tamo peva' stigle četiri ponude iz Srbije" u kojem je propustila navesti autora članka, a to je gospodin Miroslav Edvin Habek. Ovim putem ispričavamo se autoru zbog opisane pogreške.

(tekst objavljen u "crnom okviru" zadnje stranice tiskanog izdanja Slobodne Dalmacije od 5. prosinca 2023.)

'Generali poslije bitke' - o autorskom pravu

Medijski poslodavci: Softverom i upozorenjima protiv 'lopova'

Pitanje autorskih prava, a prvenstveno nakladničkih prava proisteklih iz imovinskih prava autora, prepoznato je i kao problem kod većine hrvatskih medijskih poslodavaca.

Među njima je i spominjana Hina, novinska izvještajna novinska agencija, medij čiji se sadržaj najviše prenosi u Hrvatskoj, a i zasigurno je najviše izložen "kradljivcima" novinarskih tekstova. U borbi protiv toga, provodi se i svojevrsni "monitoring". Naime, Hina putem računalnog softvera svakodnevno prati internetske stranice stotinjak medijskih nakladnika iz Hrvatske i nekoliko nakladnika iz Bosne i Hercegovine. Oko tridesetak tih nakladnika su korisnici Hine i imaju potpisane ugovore o pretplati na neki od Hininih servisa. Računalni softver omogućava nam uvid u to tko što preuzima od Hine, ali i u to kolika je istovjetnost ili razlika u objavljenom tekstu u odnosu na Hinin originalan tekst, kazao je autoru ovog projekta glavni urednik Serđo Obratov.

"Hina se pritom susreće s više problema. Dio nakladnika nezakonito preuzima Hinine sadržaje i uglavnom ne navodi izvor (autora), ali i ima slučajeve gdje nakladnici "ukradu" tekst, ali čak i potpišu da je izvor Hina. S druge strane ima pretplatnika, odnosno korisnika koji uredno plaćaju i preuzimaju Hinine sadržaje ali ne navode agenciju kao izvor. Problem "krađe" i nepotpisivanja sadržaja relativno je lako utvrditi u tiskanim

izdanjima i na internetskim portalima, no problem je sa sadržajima radijskih postaja. Velik broj radijskih postaja redovito u svojim informativnim emisijama čita Hinine vijesti, a mali dio njih su stvarni korisnici i Hinini pretplatnici”, kazao je Obratov. Dodao je i kako je, s obzirom na učestalost tih pojava, teško procijeniti broj "ukradenih" tekstova i fotografija. U pravilu se "krađu" tekstovi, dok je "krađa" fotografija vrlo rijetka.

Otkrio je i na koji način Hina postupa u slučajevima prepoznate "krađe" – te kakvo je postupanje prema nakladnicima i "kradljivcima" tekstova i fotografija.

“U slučaju "krađe" prvo upozoravamo usmeno ili pismeno nakladnika i skrećemo mu pozornost da je prekršio Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima te ga upućujemo da prestane s tom nezakonitom praksom ili da uredi odnose na način da se pretplati na neki od servisa. Nakladnici koji su "uhvaćeni" u "krađi" uglavnom se odmah ispričaju i prestanu s nezakonitom objavom sadržaja, a bilo je slučajeva da su se nakon upozorenja pretplatili na Hinine servise, dok nakladnici koji su korisnici Hine, a ne navedu Hinu kao izvor objavljenog sadržaja, nakon upozorenja ispravljaju tu grešku”, kazao je Obratov. No, potvrdio je i, za razliku od autora ovog projekta, Hina od primjene novog Zakona o autorskim i srodnim pravima nije pokrenula niti jedan spor zbog krađe tekstova ili nenavođenja Hine kao izvora i autora teksta ili fotografije. Nije pokrenut niti jedan prekršajni postupak niti je sklopljena izvansudska nagodba.

"Gotovo svi nakladnici ulovljeni u "krađi" pravdaju se na isti način'tvrdeći da nisu znali da se ne smije uzimati Hinine sadržaje", ističe Obratov, "odnosno da su mislili da slobodno mogu preuzimati sadržaj jer je Hina javni servis" Velik dio njih tekstove preuzima posredno preko drugih nakladnika Hininih korisnika, odnosno "skinu" tekst s Indexa, N1, HRT-a, Jutarnjeg i Večernjeg lista i slično.

"Europske novinske agencije imaju različitu praksu u odnosu na potpisivanje svojih autora. Neke potpisuju imenom i prezimenom autore tekstova, a neke, kao i Hina, potpisuju samo inicijale autora. Autori fotografija se u pravilu potpisuju, pa tako godinama već i u Hini. Skorim

redizajnom naše internetske stranice uvest ćemo novu praksu, pa će se, osim autora fotografija, imenom i prezimenom potpisivati i svi autori tekstova u koje je uložen neki autorski angažman.", zaključio je Obratov.

Fotoreportereri: Uskoro Tips&Tricks udruge fotoreportera

U pripremi ovog projekta kontaktirane su i brojne dugogodišnje kolege i prijatelji – fotoreportereri među kojima su i oni koji su lani u prosincu osnovali Hrvatsku udruhu fotoreportera (HUF).

Unatoč navođenju primjera iznimno uspješne borbe fotoreportera i doajena sportske fotografije Renata Brandolice za autorska prava navedena na početku ovog teksta, problem je bio pronaći novi primjer uspješne borbe fotoreportera nakon primjene novog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (ZAPSP) usvojenog krajem 2021.

Naime, odredbama ZAPSP-a, a "ako nije drukčije uređeno", smatra "da je naručitelj (medijski poslodavac) stekao isključiva autorska imovinska prava iskorištavanja autorskog djela stvorenog po narudžbi (ili Ugovorom o radu), u sadržaju i opsegu koji je potreban za ostvarenje djelatnosti koju obavlja, bez prostornog i vremenskog ograničenja". A u slučaju radnog odnosa i "neovisno o prestanku radnog odnosa za vrijeme čijeg je trajanja djelo nastalo". Drugim riječima, novinarima i fotoreporterima oduzeta su sva imovinska prava u korištenju svog autorskog djela!

Stoga, objašnjavanje postupka na primjeru doajena Brandolice koji je protiv Večernjeg lista, po odredbama "starog" zakona dobio odštetu na ime imovinskih, ali i moralnih autorskih prava (početak teksta) bilo bi kontraproduktivno jer bi vas moglo dovesti u zabludu. No, u borbi za preostala (moralna) autorska prava fotoreportera koja se i dalje redovito krše (pravo na potpis), fotoreportereri mogu koristiti savjete koje je, u pripremi ovog teksta, autoru projekta dao Igor Šoban, potpredsjednik HUF-a.

Njegovih pet kratkih savjeta fotoreporterima za pokretanje postupka u slučaju krađe fotografije ili nepotpisivanja autora, za razliku od kompliciranih novinarskih, krajnje su jednostavna.

Kontaktirajte odvjetnika (odvjetnicu) i ...

1. Napravite videozapis ukradene fotografije ako je krađa na TV mediju.
2. Napravite screenshot ako je web ili tiskani medij
3. Spremite link na kojem je napravljena krađa
4. Pripremite original fotografije koja je ukradena
5. Pripremite ugovor koji imate sa poslodavcem u trenutku nastajanja ukradene fotografije.

Šoban ističe i da je on uspio u "svojem" postupku protiv HRT-a nakon što je njegovih 12 fotografija bilo objavljeno u Dnevniku i vezanim emisijama.

"Odmah sam reagirao i kontaktirao odvjetnicu uz gore navedenu proceduru. U roku šest mjeseci od objave nagodili smo se izvansudski i uplaćen je iznos od strane HRT-a", kazao je Šoban.

Čelnici Hrvatske udruge fotoreportera su, prilikom osnivanja, istaknuli da im je u fokusu interesa borba za ostvarivanje i zaštitu autorskih moralnih i materijalnih prava fotoreportera te suradnja s ostalim strukovnim organizacijama. Prema najavama, uskoro bi mogao izaći i njihov Tips&Tricks za ostvarivanje autorskih prava.

HND: Autorska prava ključna i u naplati od Big Techa

Suradnja u borbi za autorska prava željeni je cilj i krovne hrvatske novinarske strukovne organizacije – Hrvatskog novinarskog društva (HND) koje upozorava i na značaj autorskih prava u dogovorima u naplati medijskog sadržaja od velikih internetskih platformi (Big Techa).

"HND svakako pozdravlja priznavanje novinarskih autorskih prava, no imamo dvojbe oko odnosa nakladnika prema novinarskim autorskim pravima. Smatramo da bi, prije nego li se nakladnicima uplaćuju sredstva na ime autorskih prava kreatora medijskog sadržaja, trebalo regulirati poštivanje autorstva novinara, fotoreportera i snimatelja u redakcijama", ističu HND-u.

U HND-u smatraju i da sporne odredbe novog zakona (članci 96. i 100.) dokidaju ta prava te nakladnicima omogućuje dvostruku zaradu na tuđem autorstvu – prvo kroz sadržaj koji prodaju, a zatim i kroz autorska prava koja naplaćuju i prisvajaju.

"Istovremeno, u većini najvećih redakcija ne postoje djelotvorni mehanizmi ne samo zaštite novinara autora i njihove obaveze da poštuju kodeks struke, već niti temeljnih radničkih prava novinara, fotoreportera i snimatelja. Smatramo da je to trebalo adresirati prije donošenja ovakve odredbe koja nakladnicima omogućuje prisvajanje tuđega rada. Na radu novinara i fotoreportera višestruko će zarađivati nakladnik s kojim su potpisali ugovor. Ne znam postoji li u bilo kojoj drugoj branši na ovaj način zakonom propisana obaveza odricanja od vlastitih autorskih prava", ističe glavna tajnica HND-a Melisa Skender.

S druge strane, u HND-u upozoravaju i da bi hrvatski medijski poslodavci napokon mogli shvatiti da ugled i profit stječu na autorskom sadržaju i njegovoj kvaliteti, iako ovakav Zakon i način na koji je regulirano plaćanje autorskih prava medijima od strane tehnoloških divova "ostavlja malo vjere da će tome doprinijeti".

Upitani, pak, jesu li od primjene novog ZAPSP-a zaprimili upite od novinara i fotoreportera za savjete u ostvarivanju njihovih prava, u HND-u ističu važnost druge novinarske strukovne udruge.

"Za zaštitu autorskih prava novinara i ostalih autora medijskog sadržaja postoji specijalizirana udruga pa stoga HND nije imao takvih upita od kako je DZNAP osnovan", ističe Skender.

Podsjeća i kako je HND osnovao Centar za zaštitu slobode govora koji čine odvjetnice i odvjetnici voljni besplatno zastupati novinare i novinarke

suočene s tužbama zbog profesionalnog obavljanja svojeg posla u interesu javnosti.

Ističe i da HND radi na zaštiti novinara i novinarki od samovolje nakladnika, odnosno zagovara učinkovite mehanizme zaštite prava novinara i fotoreportera u redakcijama kroz statute medija koji su se, nažalost, pokazali neučinkovitima zbog izostanka nadzora nad poštivanjem ovog sporazuma što regulira odnose na relaciji redakcija i nakladnika - iako je s druge strane upravo statut medija uvjet za registraciju medija u upisnike Agencije za elektroničke medije kao i za pristup nakladnika proračunskim sredstvima.

" To je naša bitka, dok po pitanju zaštite autorskih prava novinara, fotoreportera i snimatelja kao specifičnog segmenta zaštite novinarskih prava djeluje DZNAP. Slažemo se kako bi, uz raspodjelu autorskih tantijema i zagovaranje politika zaštite autorskih prava novinara, angažiranje odvjetnika značajno doprinijelo ne samo osvještavanju zaštite autorskih prava i stvaranju sudske prakse, već i profiliranju odvjetnika specijaliziranih za ovu vrstu prava", zaključuje Skender.

Sindikata novinara: ZAPSP je neprihvatljiv i treba ga mijenjati

"Već smo nekoliko puta naglasili da ovakav Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima negativno utječe na imovinska prava autora i da će imati negativne posljedice na njihova prava, posebice novinara i fotografa", ističe predsjednica Europske federacije novinara (EFJ) i Sindikata novinara Hrvatske Maja Sever.

Ocjenjuje i kako zakon pogoduje nakladniku/poslodavcu koji će neometano iskorištavati autorska prava, a kao posljedica ovog Zakona, doći će u pitanje zaštita i status radnog odnosa jer će brojni poslodavci odlučiti da nemaju potrebe za autorima jer ionako zadržavaju njihov portfolio autorskih djela. "Ovakav prijedlog zakona nije predviđen EU regulativom, te nije bilo pravne obveze za ovakvim promjenama. Po novom Zakonu, ako nije drukčije uređeno, poslodavac stječe sva

imovinska prava na autorskom djelu koje je stvorio autor. Za nas je to jednostavno neprihvatljivo. jer se autor stavlja u nepovoljni položaj, a poslodavcu se olakšava odluka o otkazu s obzirom da zadržava sva imovinska prava na autorsko djelo. S obzirom da najveći dio Ugovora o radu ili Ugovora o djelu sadrži tipizirane odredbe kojima se ne uređuju prava nakon prekida radnog odnosa, jasno je da će poslodavac u najvećem dijelu slučajeva dobiti sva imovinska prava na autorskim djelima", kaže Sever.

Podsjeća i na kritike koje je iznio HND koji upozorava da se predmetnim rješenjima negativno utječe na moralna prava autora, bez ikakve osnove, dok se poslodavcu daje pravo da sastavlja tuđe autorsko djelo bez dozvole autora, predstavlja pod svojim imenom i druga neosnovana prava. Sever ističe i da ne postoji nikakva osnova koja bi opravdala ovakvo rješenje kojim se autora stavlja u nepošten položaj da ne upravlja svojim autorskim djelom, posebno time tko ga potpisuje i s kojim djelima ga se objavljuje.

" Motivi su jasni. Premještanje autorskog prava s autora - na sekundarnog – poslodavca, čisto je pogodovanje poslodavcima i stavljanje autora u nepovoljan položaj jer sva prava iskorištavanja autorskog djela dobiva nakladnik. Jasni su motivi.", zaključuje.

Upitana, pak, koliko se novinara/fotoreportera od početka primjene novog Zakona obratilo SNH-u za pomoć ili savjet u povredi njihovih autorskih prava - 'krađe' tekstova ili fotografija, nepotpisivanja autora i slično, Sever kaže kako SNH "zapravo prati DZNAP u aktivnostima"

"Pokušavamo definirati zahtjeve koje bismo s pozicije partnera u socijalnom dijalogu kroz pregovore s poslodavcima mogli postaviti u pojedinim medijskim kućama, ali i u socijalnom dijalogu na nacionalnoj razini. Još nismo rješavali pojedinačne slučajeve. Uvijek sam za suradnju kojom bismo omogućili konkretnu pomoć kolegicama i kolegama. Vjerujem da ćemo ići u pravcu stalne stručne pomoći u smjeru zastupanja novinara i fotoreportera kada su u pitanju povrede njihovih autorskih prava", zaključila je Sever.

Posljednja riječ pravnika i odvjetnika - poruka DZNAP-u

"Od primjene novog Zakona o autorskom pravu, vi ste prvi novinar koji nam se obratio zbog povrede autorskog prava u tekstualnom dijelu, odnosno u novinarskom članku te zatražio pravni savjet, a kasnije i komentar", poručili su iz izabranog zagrebačkog odvjetničkog ureda nakon sklopljene izvansudske nagodbe.

"Mislim da kod novinara još nije dovoljno jasna svijest da su oni autori nečega. Imate veliki broj suradnika koji de facto nisu novinari, nego samo prenose informacije ili preuzimaju informacije iz nekog drugog izvora pa se čak ne žele potpisati jer to nije njihovo djelo. Rijetko tko još radi kompletno autorsko djelo na određenu temu gdje je iznesena nekakva novina i bitno mu je da je potpisan. Naročito ako je slobodan novinar, nije vezan uz izdanje i gradi neku svoju poziciju", istaknuli su odvjetnici angažirani u ovdje prikazanom "oglednom" sporu.

Istaknuli su i kako im je zanimljivo bilo "graditi" novinarski slučaj koji je završio relativno brzo izvansudskom nagodbom, a potvrdili su i da su u razmjeni iskustava s drugim odvjetničkim uredima i sami dobili potvrdu o sve manjem interesu novinara za zaštitu njihovih, prije svega, moralnih autorskih prava.

"Koliko je meni poznato, takvih postupaka gotovo da i nema. Čini mi se kao da su se novinari po tom pitanju 'prepustili' nekoj čudnoj praksi "prisvajanja" tuđeg intelektualnog rada, zaboravljanju navođenja izvora informacija i slično", kazala je Albina Dlačić, zagrebačka odvjetnica, specijalist za intelektualno vlasništvo. Upitana, pak, za skromni iznos dobivenih odštetnih zahtjeva u slučaju krađe ili nepotpisivanja teksta te isplati li se uopće pokretati spor imajući u vidu odvjetničke troškove, naglasila je kako je prilično teško odgovoriti na to pitanje.

"Koliko mi je poznato, postoji kolektivna organizacija za zaštitu novinarskih autorskih prava DZNAP, pa mi se čini učinkovitim i logičnim da se upravo DZNAP bavi ovakvim pitanjima, za novinare i u korist

novinara. Uostalom, usuđujem se reći, navedeno je i osnovna zadaća DZNAP-a".

Novinari su, kako je i bilo istaknuto u ovom case studyju, u slučaju krađe ili nepotpisivanja tekstova "osuđeni" na eventualno individualno ostvarivanje svojih autorskih imovinskih i moralnih prava. No, je li rješenje osnivanje neke specijalizirane organizacije ili odvjetničkog ureda za kolektivnu zaštitu i ostvarivanje njihovih prava u ovakvim slučajevima?

"Mišljenja sam da je upravo svrha postojanja DZNAP-a, kako organizacije za kolektivno ostvarenje autorskog prava, ne samo ostvarenje autorskih imovinskih prava i naplata naknade s osnove iskorištavanja autorskih djela, već i poduzimanje drugih radnji ostvarivanja autorskog i srodnih prava – a to je u ovom slučaju ostvarivanje i zaštita autorskog moralnog prava. Time bi se ujednačila praksa, a i na jednom mjestu bi novinari - članovi DZNAP-a dobili 'uslugu'. Sasvim sigurno bi i troškovi bili manji, nego da se podnese niz pojedinačnih pravnih radnji po pojedinačnim zastupnicima", kazala je Dlačić

No, postoji i alternativno rješenje.

"Ako ne postoji takva "volja" te skupština DZNAP-a odluči da DZNAP ne bi trebao takve postupke uopće pokretati za svoje članove, onda je sasvim sigurno najbolje rješenje 'organizirati' jedno mjesto koje će za novinare ostvarivati takva prava", zaključila je zagrebačka odvjetnica.

Miroslav Edvin Habek

23. travnja 2024., Zagreb

